

Lille tryksag er noget af det morsomste, Kierkegaard skrev side 17

Ny bog sætter "Lykke-Per" som roman og film i perspektiv. side 18

Helaftensballet med Mahler som bagtæppe side 16

Kulturredaktør: Michael Bach Henriksen / kultur@k.dk / Souschef: Stina Ørregaard Andersen / Denne side er redigeret af Dilan Tamam

Franciska Clausen satte aldrig sig selv i bås. Så hvorfor har vi så travlt med det?

Den sønderjyskfødte maler **Franciska Clausen** dyrkede ekspressionisme, kubisme og surrealisme, men hun var også en fremragende portrætmaler, og det har eftertiden haft svært ved at håndtere. Ny udstilling på Brundlund Slot vil skubbe genresnobberiet til side for at vise den alsidige og evigt eksperimenterende kunstner, Clausen faktisk var

AF LISE KABELL SØGAARD
lise.soegaard@k.dk

Iben Johansen tager imod i porten til det lilleputagtige Brundlund Slot i Aabenraa. Hun er vokset op hér i byen, rejste så til København for at læse kunsthistorie og vendte for nogle år siden hjem igen til "drømmejobbet" som museumsinspektør på slottet, der blev rejst på Margrethe den Førstes tid og i dag fungerer som kunstmuseum og er en del af Museum Sønderjylland.

Her har hun stået for flere udstillinger i krydsfeltet mellem kunst- og kulturhistorie, blandt andet om den ukendte kunstnerkologi i Egernsund helt nede ved den danske tyske grænse. Den seneste udstilling, Iben Johansen har kurateret, handler om en kvinde, hvis historie minder om hendes egen: blev født i Aabenraa, opsøgte metropolen i sine dannelsesår, men vendte også hjem til Sønderjylland igen. Det er selvfølgelig maleren Franciska Clausen, vi taler om.

Noget af det mest smertelige i Clausens liv, fortalte hun i et interview på sine ældre dage, var, at hun, da hun i 1930'erne kom til København efter en årrække som *it-girl* i en kreds af toneangivende billedkunstnere i Paris, ikke blev anerkendt.

Med sortsvedne følehorn trak hun sig tilbage til Sønderjylland og barndomshjemmet. Og røg ud af det gode selskab i en periode, før hun igen blev taget til nåde og udstillet i storbyen – men ikke på sine egne præmisser.

Udstillingen "Franciska Clausen og det evige eksperiment", der netop er åbnet på Brundlund Slot, forsøger netop dette: at se kunstneren lidt mere på hendes egne præmisser end det hidtil har været gjort, fortæller Iben Johansen, mens hun leder op ad en smal vindeltrappe til museets førstesal.

Clausen har været udstillet flere gange på Brundlund Slot før, måske nok meget naturligt taget i betragtning, at hun efterlod i omgivelserne af 2500 malerier til en fond, som har lånt malerierne til slottet. Malerierne opbevares hér, og der har været nok at vælge mellem for Iben Johansen og kollegerne i opbygningen af udstillingen. En del værker er lærreder, der er rullet sammen, fordi det var sådan, hun i sin tid transportede dem hjem fra dér, hvor de var malet. Og der er overraskelser iblandt.

"Der er virkelig nogle billeder, hvor vi, da de kom tilbage fra konservering, kiggede på hinanden og sagde: 'Hvad er det?'" siger Iben Johansen.

Franciska Clausen hilser velkommen fra opskalerede sort-hvide fotografier ved indgangen til udstillingen. Det "skæve" og egensindige temperament anes allerede i en serie af seks portrætfotografier af hende som ung.

"Se, på ét af dem skal hun selvfølgelig lige vende ryggen til fotografen!", påpeger museumsinspektøren.

Vi møder den ældre Clausen, spillevende,

men fuld af rynker. På et andet fotografi er hun ung, smuk og drengagtigt kortklippet med et stålsat blik, fanget i 1920'erne og må, med Iben Johansens ord, "have været noget af det hotteste dengang".

Franciska Clausen begyndte at male portrætter allerede som barn og plagede som 17-årig sin far om at komme på kunstakademiet i Weimar. Det var i 1916, Sønderjylland var på det tidspunkt tysk, og det var helt naturligt at søge dertil, også midt under Første Verdenskrigs rasen, også som kvinde.

"Der var nærmest kun kvinder og ældre, svagelige mænd på akademiet på det tidspunkt – alle andre var jo ved fronten og kæmpe."

Siden rejste Franciska Clausen til München, hvor hun mødte ekspressionismen og kom via kontakter i kunstmiljøet hér videre til Berlin, hvor hun fandt frem til galleriet "Der Sturm", gik derind og spurgte: "Hvem skal jeg undervises af?". Fortæller Iben Johansen. Hun endte i Paris i 1920'erne, hvor hun fik undervisning af blandt andre den kubistiske mester Fernand Léger (1881-1955). Noget af det første, vi ser, er Franciska Clausens tidlige, abstrakte værker.

"Det abstrakte maleri er jo opgøret med det glatte og præcise salonmaleri. Nu var det formerne og kompositionerne, der var interessante. Men det er værd at bemærke, at hun i billederne leger med modsætningsforholdet mellem det figurative og det, der ikke har en synlig form," siger Iben Johansen og viser en række billeder, hvor velkendte genstande fra virkeligheden – et cykelstyr, en bog, en stol, en grønlig fisk, en bronzekaraffel – smelter sammen med cirkler, firkanter og sæere striber.

Franciska Clausen fik skabt sig en identitet som modernist, men hun udfordrede den også og satte aldrig sig selv i bås. "Skruen", et af de absolutte hovedværker, er udført i Paris i 1926, og er et godt eksempel på det, samtidig med at det går fuldt ind i tidens teknologibegejstring.

"Vi ser denne her kødhakkesnegl, der skruer sig ned i noget. Der er en dynamik og mekanik i billedet, som passer til tiden; tekniikken var på det tidspunkt noget, der gav tro på en lysere fremtid," siger hun.

"Det skal fungere!" var ét af Franciska Clausens mantraer, når hun komponerede et billede. Det var noget, hun tog til sig fra læremesteren Léger. Men mens kubismen, blandt andre med Picasso, forskyder planer og linjer i motiverne, så det, der males, kan synes sværere at aflæse, er der hos Franciska Clausen letaflæselige, figurative elementer iblandt alle hendes former.

"Igen ser vi det eksperimenterende og legende. Men man kan også se det som en håndsrekning til beskueren, der hjælper én ind i billedet. Når noget er fuldstændigt abstrakt, kan det også lukke sig for én," siger Iben Johansen.

Drilleriet gik også modsatte vej: Indimel-

▼ Franciska Clausen fotograferet i 1926. – Foto: Brundlund Slot.

Franciska Clausen

► Dansk billedkunstner, født i Aabenraa i 1899, død samme sted i 1986.

► Kendt for sine kubistiske, surrealistiske og abstrakte malerier.

► Studerede på tyske kunsthøjskoler i 1910'erne og 1920'erne, før hun rykkede til Paris og blev en del af avantgarden der. Vendte siden hjem til Danmark og fokuserede fra 1930'erne og frem mest på portrætmaleri.

► Giftede sig aldrig, men siges at have haft et kærlighedsforhold til sin franske læremester Fernand Léger.

▲ "Skruen" fra 1928 er ét af hovedværkerne på udstillingen "Franciska Clausen og det evige eksperiment". Motivet er egentlig ikke en skrue, men en "snegl" til en kødhakker. I billedet ses også et cykelstyr – begge ting er eksempler på, at Franciska Clausen tillod figurative elementer i sine ellers abstrakte kompositioner. – Foto: Brundlund Slot.

lem synes man som beskuer, at man kan begribe et rum, hun maler for én, Fernand Légers atelier for eksempel. Men så er det, som om der er noget, der er "off".

"Hun snyder os! Man tror, at man kan begribe og forstå hendes billeder, men så kommer der en skygge, som falder helt skørt og ødelægger det hele," siger Iben Johansen.

Noget andet, der snyder hos Franciska Clausen er dateringerne, fortæller hun. Maleren yndede nemlig at omdatere sine billeder, og der er også billeder, der først blev malet op til oliemaleri, årtier efter skitsen blev lavet, og så alligevel blev givet en tidlig datering.

"Det er virkelig svært, det der. Vi ved, vi skal være opmærksomme, når en datering er skrevet med kuglepen. Er den med blyant eller med maling, kan vi være mere sikre, men den der kuglepen," siger Iben Johansen og himler med øjnene.

Brundlund Slot egner sig, med sine otte-nikantede tårnrum på en sær måde godt til

den formbevidste malers billeder. Iben Johansen viser ind i ét af dem og advarer om, at vi nu forlader den Franciska Clausen, vi kender.

"Vi vil gerne vise bredden i hendes værk. Vi er så vant til at se på 'Skruen' og halvcirklerne, at vi lukker øjnene for, at hun var meget, meget mere. Tag nu det her billede," siger hun og viser hen til et maleri, der viser et fransk fortovscafémotiv med to plysede, bevægelige palmer i vinden. Dét er der virkelig ikke meget kubisme over.

"Altså, hvad er det for noget med de palmer? Da vi fandt det i magasinet, stod vi længe og undrede os over det. Men der er stadigvæk nogle velkendte elementer. Se telegrafpælen," siger hun og peger den samme skarptskårne pæl ud i et andet værk ved siden af.

Et følelsesfuldt, mørkt billede illustrerer hungersnøden i München under den korte borgerkrig, der var i byen efter Første Verdenskrig, noget Franciska Clausen oplevede på nærmeste hold. Og så er der "De kolde skuldres land".

"Nu bliver det næsten skræmmende personligt," siger Iben Johansen.

"Det er jo, da hun i 1932 vender tilbage til København og oplever at blive afvist af det danske kunstmiljø. Det var en tid, hvor kunstmiljøet herhjemme eksploderede i surrealisme og manifester hér og dér. Hun blev på sin vis del af den danske surrealisme, men da hun selv blev spurgt, om hun var surrealist, sagde hun: 'Det bliver jeg nok aldrig'."

Iben Johansen ser det dog sådan, at hun var foran de danske modernister på dette tidspunkt.

"Hun var *cutting edge*, hun var fra et andet miljø og ville nogle helt andre ting. Den danske modernisme var betydeligt anderledes end det, hun kom med, og at udbrede det glade budskab om kubismen lykkedes ikke rigtig for hende."

fortsætter side 15

Forår!
Det vrimler med fugle!
Forunderlige oplevelser med vilde fugle

Mange bøger:
www.bogshop.dk

Kristeligt Dagblad Læserklub

Fordele for abonnenter

Kristeligt Dagblads abonnenter får altid mindst 15 % rabat på bøger inden for tro, etik og eksistens. Se alle bøger på www.k.dk/klub/bog

Kunst på Færøerne i det 21. århundrede 31.10.2020 - 25.07.2021

Samtaler om tåge

Nordatlantens Brygge
Strandgade 91
Christianshavn
1401 Kbh. K
nordatlantens.dk

Det er en hamrende god bog

MARIE HELLEBERG

KATRINE MARIE GULDAGER

ROSEH

DET SAMME OG NOGET Helt andet

Mange detaljer, men ingen dybde

Journalist og bestsellerforfatter Geert Mak afslører sit tunnelsyn i ny Europa-bog, der indeholder en mildt sagt respektløs skildring af Danmark

bog

AF HENRIK JENSEN

kultur@k.dk

Geert Mak er en hollandsk journalist, som i 2004 udgav en bestseller om europæisk historie, på dansk i 2010 med titlen "Europa". Den var på 950 sider. Nu kommer denne efterfølger, "Store forventninger – i Europa 2000-2020", om de seneste to årtiers europæiske historie. Den er på 608 sider. Det danske forlag skriver på flappen, at den første bog "skreg" på en efterfølger – ganske repræsentativt for vor tids markskrigrer. Tidligere ville man have nøjedes med "kaldte".

Selvom der kun er tale om

to årtier, er der nok at tage af, når fokus er på det europæiske fællesskab: de store øst-udvidelser; eurozonen med dens kriser; de store tilvandringskriser; terrorisme; Brexit. De "store forventninger" i bogtitlen var noget, man ifølge Mak kunne nære ved århundredskiftet. Siden gik det tilbage.

Maks stil er, hvad man kunne kalde journalistisk eller impressionistisk historiskrivning. Han skriver flydende, og det er stedvis underholdende. Han flyver og farer på kryds og tværs i Europa og snakker undervejs med Gud og hver en taxachauffør – med egne ord er han ikke bleg for at bruge "journalistiske tricks" undervejs. Et af dem er netop altid at have en anonym kilde ved hånden til

Geert Mak: Store forventninger – i Europa 2000-2020. Oversat af Birthe Lundsgaard. 608 sider. 399,95 kroner. Epilog.

at sætte tingene på plads – hvis det da ikke er en gestaltning af hans journalistiske selv.

Som for eksempel hvor det drejer sig om Danmarks grimme metamorfose fra et lille, hyggeligt eventyrland til et fremmedfjendsk, halvracistisk foretagende. Det er en gammelkendt historie fra et

bestemt politisk hold. Maks version er mildt sagt respektløs:

"Holdninger, som andre steder i Europa længe endnu blev betragtet som ekstreme, var for længst blevet hverdagskost i Danmark. Selvfølgelig kendte jeg tyve år senere næsten ikke længere det venlige, tolerante Danmark fra 1999. 'Vi danskere tjener til føden på to måder,' fortalte en dansk bekendt mig. 'Groft sagt: som bønder eller søfarende.' Søfolk var vant til andre kulturer, de havde få eller slet ingen problemer med nyttilkomne. For bønderne var det fremmede og det anderledes en fare. 'Bønderne har vundet,' sagde han dystert. 'De har overtaget hele politikken, hele landet.'" Vi danskere er et folk af

Vi danskere er et folk af bønder og søfolk. Det er et eksempel på bogens analytiske niveau.

Det er et eksempel på bogens analytiske niveau. Synd, at Mak ikke har fået den nuværende regerings udlændingepolitik med, så kunne hans "kilde" have suppleret bønderne med arbejderne.

Passussen er ganske symptomatisk for fremstillingen. Der er mange detaljer, men ikke mange nuancer og ingen dybde i Maks tunnelsyn. Det store dyr i hans åbenbaring er den "populisme" og "nationalisme", han i dag ser som den store fare for Europa, det vil sige EU. Mod slutningen af bogen nærer han ikke længere samme store forventninger til fremtiden som for 20 år siden. Han er sammen med en ungarsk ven.

"Vi taler om de populistiske

der nu dukker op i Vesten, nationalisterne og romantikerne, der vil tilbage til det 19. århundrede. 'De svælger i fortiden, men jeg er bange for, at de samtidig er fremtiden,' siger jeg. 'Det tror jeg også,' siger Konrad. 'Den slags mennesker ejer fremtiden, i hvert fald i øjeblikket. Men alt går også over igen, det lærer man, når man lever relativt længe.'" Ja, "this too shall pass", som en masse statsmænd og andre kloge mennesker har påpeget igennem tiden. En holdbar historieteori i en nøddeskal. Men indtil da må Geert Mak og andre se i øjnene, at nationalstaterne i Europa ikke gik væk af sig selv, som det forventedes, at Europa har nået smertegrænsen for flygtninge og indvan-

drere, samt at coronakrisen har vist, at EU kan blive meget bedre i sin stadig uvante rolle som praktisk redskab for de nationalstater, som er Europa.

Om Maks tidligere moppedreng skrev jeg i min anmeldelse her i bladet i 2010:

"Så når man lægger det hele sammen, alle indtrykkene og anekdoterne, alle de 1000 sider, hvad får man så? Både lidt for meget og lidt for lidt. Ikke en analytisk baseret fremstilling af Europas historie i det 20. århundrede, men en uprovokerende, lidt tilvenstre-for-midten, politisk korrekt historie om, hvordan det kan føles at være 'i Europa'."

Det holder også for denne. Måske bortset fra dette med uprovokerende.

Kierkegaard i det lune hjørne

En oversat perle i Kierkegaards forfatterskab på nudansk

bog

AF KRISTIAN ØSTERGAARD

kultur@k.dk

Søren Kierkegaards lille skrift "Forord" udkom samme dag som hovedværket "Begrebet Angst", et af hans mest betydningsfulde værker, den 17. juni 1844. "Forord" henslæber dog en betydelig mere tilbagetrukket plads i forfatter-skabet, skønt værket solgte langt bedre end "Begrebet Angst" i udgivelsesåret. Det hang måske sammen med undertitlen, der oprindeligt lovede "Morskabslæsning for enkelte stænder efter tid og lejlighed af Nicolaus Notabene".

I Jens Stauers nudanske version står der blot "En bog for litteraturskere, forfattere og forfatterpirer". Det er jo noget af en omskrivning, men visse steder kunne man faktisk have ønsket sig, at Stauer var gået mere radikalt til værks. Det er da vist ikke hver dag, vi bruger begrebet "enklitikon" (en slags accentforskydning) eller titlen "goldamme" (kvinde, der passer spædbarn uden at amme det).

"Forord" har tillige et "Efterskrift", hvori Kierkegaard ironisk påstår, at "forord bryder jo ingen trætte", hvilket en nutidig læser måske godt ville have haft oversat til ordet strid.

Efterskriftet er i øvrigt dybt ironisk, eftersom bogens ni forord netop er fyldt med strid. Forordene er tiltænkt en række bøger, der aldrig er blevet skrevet. I det første forord modsætter hustruen sig nemlig, at manden skriver bøger. Hun betragter det som et raffineret utroskab, hvor manden hengiver sig til litterære sysler i stedet for ægteskabeligt samvær.

Der er en kostelig scene i bogen, hvor manden opstemt giver sig til at læse højt af sit manuskript. Undervejs læner hustruen sig kælent ind til ham og placerer et stearinlys under manuskriptet, hvormed hun effektivt får skilt sig af med gemalens skyggende

Søren Kierkegaard: Forord. 117 sider. 200 kroner. Nudansk udgave ved Jens Stauer. Stauer Publishing.

og pladskrævende tankebras:

"Der var intet at redde, min indledningsparagraf gik i luerne – under almindelig jubel, thi min kone jublede for os begge."

Her aner man, at Kierkegaard illustrerer det dilemma, som også var hans: Skulle han sats på ægteskabet eller forfatter-skabet? Det blev som bekendt forfatter-skabet, der gik af med sejren, og i denne lille tryksag er det satiriker Søren Kierkegaard, læseren stifter bekendtskab med. Det sker som nævnt i form af forord, som i substans og form var det eneste, Nicolaus Notabenes jaloux hustru kunne acceptere. Forordene er undertiden ironiske, undertiden gnavnede, undertiden desperante, men altid underfundige og drilske.

Især er det Johan Ludvig Heiberg, der bliver genstand for filosofens sarkasmer. Han fungerer som et ulideligt medium for den tyske filosof Friedrich Hegel, og danske hegelianere bliver hos Kierkegaard gjort til grin på grund af deres grænseløse viden.

Samtidig hævder de, at de tvivler om alt, og forfatteren til "Forord" tvivler derfor på, at hegelianerne selv forstår, hvad de siger. Avisernes litteraturanmeldere er ligeledes en flok pladugler, der leverer varm luft og venstrehåndsrutine, hvorfor det "er ligeså modbydeligt at blive anmeldt, som at lade en barber-svend gramse sig med sine klamme fingre i ansigtet".

Men det har nu alligevel været en fornøjelse at anmelde denne lille tryksag, der hører til noget af det morsomste, Kierkegaard skrev. ■

Spørg børnene. De ved alt muligt.

Stenfigurer, trolde og en forvokset mobiltelefon

Børneavisen

Gør verden stor

Børneavisen er 24 siders nyheder og underholdning til børn i alderen 9-12 år. Artiklerne skrives af journalister

og omhandler alt fra sport, politik, opskrifter, dyr og videnskab – til alverdens måder at leve og være på.

Læs mere og bestil på børneavisen.dk

